

Konference Třebíč – 10 let v elitní společnosti UNESCO

Třebíč, 12.-13. června 2013

Dne 16. listopadu roku 1945 ratifikovalo v Londýně dvacet zemí světa ústavu organizace UNESCO. Svět se tehdy vzpamatoval z nejhoršího válečného konfliktu. Nijak tedy nepřekvapí, že v preambuli dokumentu, jenž vstoupil v platnost 4. listopadu 1946, je celkem šestkrát zmíněn mír. Svým způsobem i tuto událost si bezmála po sedmdesáti letech připomínali účastníci konference organizované Městským kulturním střediskem při příležitosti kulatého výročí přijetí židovského města a baziliky do listiny UNESCO. V konferenčním centru Předzámčí zámeckého areálu v Třebíči nejprve zástupci města a Městského kulturního střediska připomněli ideje, jež stály u zrodu organizace, která celosvětově chrání kulturní dědictví. Starosta Pavel Heřman pak označil zapsání dvou památek v jediné lokalitě na listinu UNESCO za nejvýznamnější událost v novodobých dějinách Třebíče.

První blok zahájila Luďa Klusáková zamýšlením nad obecnými principy práce UNESCO, jedné z celkem 17 agentur Organizace spojených národů. Ve svém velmi precizně vystavěném příspěvku se zaměřila mimo jiné na obecný výklad norem uplatňovaných při výběru nových lokalit. Na konkrétních příkladech doložila proměnlivost konceptu mimořádné univerzální hodnoty, jenž prodělal výrazné změny především v souvislosti s procesem globalizace, zpochybnující kulturní imperativ a dominanci evropské kultury. Referentka dále upozornila nejen na politickou povahu rozhodovacího procesu UNESCO, ale krom toho i na změkčené pojetí autenticity a integrity památek, jež souvisí

s výraznějším zastoupením dříve zcela periferálních oblastí.

Na Klusákovou volně navázal Jiří Kuthan, jenž názorně vyložil jednotlivé etapy dějiny baziliky, kterou označil za monument prvního řádu. Nejprve upozornil na to, že zatímco v západní Evropě prožívalo benediktýnské mnišství první rozkvět již v karolínské době, do českého prostředí vstoupil řád až relativně pozdě. Fundace byla podle něj výrazem ambicí vedlejší moravské linie Přemyslovců, což by vysvětlovalo velikost stavby, přesahující potřeby konventu. Baziliku chápe referent jako úžasné zjevení pro současníky, zmiňuje však také neuspokojivou pramennou základnu, jež trápí již několik generací badatelů různých specializací. Význam „evropského fenoménu, jenž si plným právem zaslouží ocenění UNESCO“, doložil také v poměrech přemyslovského panství dosti neobvyklou reflexí značně vzdálených architektonických prvků.

Hosté konference byli následně přeneseni zpět do nedávné minulosti, slova se totiž ujal Zdeněk Matějka, osobnost, jež se výrazným způsobem přičinila o revitalizaci židovského města. Naplněný konferenční sál si z jeho úst vyslechl příběh vzniku Fondu Třebíč, založeného v únoru roku 1993, „v době nadšení a kvasu“. Ve svém výstupu se zaměřil především na program regenerace levobřežní části památkové zóny a obecně i na filosofii, jež tvořila základ jednotlivých projektů, podmíněných rekonstrukcí infrastruktury židovské čtvrti. Za zcela unikátní, a jistě právem, označil využití prostředků získaných z amerických fondů. Fond kromě realizace různých projektů, v jejichž rámci bylo nutné řešit problémy vznikající mezi majiteli, investory, Památkovým ústavem a městem, připravoval také metodické pokyny pro

město. Činnost Fondu, rozvíjená neaktivněji do roku 2003, byla jedním ze zásadních momentů, který rozhodl ve prospěch zapsání unikátní urbanistické struktury židovského města do listiny UNESCO.

V dalším referátu se Věra Kučová vrátila k tematice konceptu mimořádné univerzální hodnoty, zaměřila se však spíše na praktické otázky mechanismu zapisování na listinu kulturního dědictví, o němž se rozhoduje na výročním zasedání UNESCO. Uvedenými statistikami potvrdila převahu euro-amerického kulturního prostoru, přičemž se ve výkladu zaměřila na města zapsaná v listině kulturního dědictví, především na minimální počet židovských lokalit, odhlédneme-li od specifického případu Izraele. S důrazem několikrát upozornila na mimořádnou univerzální hodnotu spočívající na trojnožce – naplnění kritérií pro výběr (1); autenticita a integrita (2); ochrana, management a jejich kvalita (3).

Zcela jinou perspektivu, vybočující z tradic „evropského“ pojetí památek, nabídl ve svém referátu Linda Kovářová. Zaměřila se na Hirošimu, tedy na ambivalentně vnímanou lokalitu, vybranou i díky snaze naplnit myšlenku míru, opakovaně zmiňovanou v preambuli zakládajícího dokumentu UNESCA. Kromě mimořádného symbolického potenciálu lokality referentka upozornila na zcela odlišný přístup k památkové péči v Japonsku, kde v zásadě nehrají roli autenticita či zachování původního materiálu, naopak je kladen důraz na zachování tradice a duchovního rozměru „zprostorovělého místa paměti“. Cílem může být i zachování atmosféry, což lze snadno doložit na památníku zemětřesení v Kobe, kde jsou ruiny ponechány v torzálním stavu. Běžnému recipientovi evropských památek jistě rozšířil obzory rovněž specifický

japonský výklad nezastavěného prázdného prostoru v centrální části městské aglomerace, který tvoří součást konceptu mírového města.

Odpolední program zahájila Karin Kahancová, jež stručně shrnula a přiblížila nesnadný proces obnovy lokality židovského hřbitova v posledních dvanácti letech. Auditorium bylo informováno o technických aspektech nesnadného restauračního úsilí, jehož pozitivní stránku lze vidět na postupujících opravách obřadní síně. Ze světa praxe památkové péče vyvedl následně posluchače Rudolf Fišer, přední znalec regionálních dějin, který zhodnotil roli třebíčského kláštera v nepříliš bohaté historiografické tradici. Nejprve se zaměřil na výklad tzv. třebíčské vsuvky do Kosmovy kroniky, vložené do textu pramene k roku 1115, tedy k předpokládanému roku úmrtí Oldřicha, jednoho z fundátorů kláštera. Interpretaci pramene uzavřel přesvědčivým tvrzením, že text nejspíše nelze považovat za Oldřichův chirograf, mnohem pravděpodobnějším zdrojem se zdá být aktový záznam. V excellentním, srozumitelném a jasně strukturovaném přednesu pak věnoval pozornost kauze předpokládaných análů, na něž se na více než padesáti místech svého díla Mars Moravicus odvolává velmi pečlivý barokní historik a plodný spisovatel Tomáš Pešina z Čechorodu. Dějiny historiografické tradice kláštera uzavřel Rudolf Fišer podáním dějin utváření Monasticonu, zásadního pramene, jenž vznikl díky péči tří generací rajhradských mnichů.

Antonín Žamborský opět zaměřil pozornost auditoria na problematiku uchovávání kulturního dědictví památek, vnímanou optikou architekta. Účastníky konference seznámil s vlastním výkladem nejnovějších nálezů učiněných v souvislosti s opravami

zámeckého areálu. Jeho interpretace se přitom opíraly především o pečlivou dokumentaci, jež vznikla v letech 2011–2013 v průběhu generální opravy hlavní zámecké budovy. Jitka Vlčková následně osvětlila auditoriu problematiku monitoringu, průzkumů a měření památek. Za klíčové východisko monitoringu přitom označila nominační dokumentaci. První jednání den uzavřela velmi sympatickým referátem Martina Veselá, jež se shrnujícím způsobem zaměřila na tři památky UNESCO v kraji Vysočina. Vzhledem k zaměření konference logicky upustila od obsáhlejšího komentáře k Třebíči, naopak se velmi zajímavě vyslovila k aktuálnímu stavu památkové péče v Telči a k opravám krytiny a krovu střechy poutního kostela sv. Jana Nepomuckého, poškozených ničivou vichřicí v roce 2008.

Program druhého dne otevřel Arno Pařík, jenž využil svou nezpochybnitelnou erudici a rozsáhlých znalostí k bližšímu osvětlení stavebního typu a freskové výzdoby Nové synagogy v Třebíči. Referent zasadil třebíčskou sakrální stavbu do širšího kontextu vývoje synagog. Poukázal mimo jiné na důležitou roli vedut a dalších pramenů, jejichž interpretace může přinést lepší porozumění vývoji synagog v dané lokalitě, krom toho může být ikonografický pramen dokladem přesné lokalizace již neexistující synagogy. Zmínil také výtečnou akustiku synagog. Následně se zaměřil na celou širokou paletu problémů a jako učený průvodce posluchače doslova provedl zajímavým světem kleneb, interiérů a architektonické podoby synagog v Čechách a na Moravě. Za mimořádně zajímavou část referátu považují srovnávací výklad ikonografie synagogální výzdoby, jejímž účelem byla chvála Hospodina a „stvořeného“. Jitka Mattyašovská se pak ve svém

referátu zaměřila na návštěvníky tří památek UNESCO v kraji Vysočina a pokusila se na základě vlastního výkladu dostupných dat porovnat jejich strukturu. Konferenci uzavřel Jaroslav Klenovský, veskrze pozitivní dojem z jeho výstupu ještě umocnila prezentace fotografií, výmluvně dokládajících katastrofální stav některých objektů urbanisticky unikátního židovského města v době před rekonstrukcí. Srovnání předešlého stavu s dnešními rekonstruovanými budovami, jejichž počet pozvolna roste, působí pozitivním dojmem a nezbyvá než doufat, že jich bude i nadále přibývat a lokálně se podaří obhájit i v následujícím desetiletí status památky s mimořádnou univerzální hodnotou.

K obhajobě této značné kulturní hodnoty může přispět i připravovaný sborník. Celkově lze dvoudenní konferenci, jejíž součástí byla i vernisáž výstavy k výročí zápisu Třebíče do seznamu památek UNESCO, ocenit jako zajímavé setkání odborníků na historii, dějiny umění či památkovou péči, jež široké veřejnosti, ale i expertům ve veřejné správě a odborníkům na příkladu Třebíče prezentovalo mnohostrannou problematiku památek UNESCO.

Jiří Knap

II. vojvodovské setkání

Nový Přerov, 16. června 2013

Těsně s příchodem léta se na jihu Moravy ani ne po roce uskutečnilo v pořadí již druhé vojvodovské setkání uspořádané Občanským sdružením Vojvodovo ve spolupráci s Obecním úřadem Nového Přerova. Hlavními účastníky akce byli zejména bulharští Češi, jejich potomci a přátelé, kterým se již mnoho let nejenom profesně věnují